

Catherine Barnard, The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms, 5th edition, 2016, σ. 728, Oxford University Press

Όπως εύκολα αντιλαμβάνεται ο αναγνώστης από τον τίτλο ακόμη, αντικείμενο της μελέτης της συγγραφέως είναι το ουσιαστικό δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ιδιαίτερη έμφαση στις κλασικές ενωσιακές ελευθερίες, κυκλοφορίας αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και προσώπων.

Οι κλασικές αυτές ελευθερίες ιστορικά συνυφασμένες με την ίδια την έννοια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αποτέλεσαν τους πυλώνες θεσμοθέτησης και υλοποίησης της έννοιας της ενιαίας αγοράς ήδη με τη Συνθήκη της Ρώμης. Πράγματι, ως σημαντικότερες παράμετροι για την επίτευξη του στόχου της ενιαίας αγοράς, οι ελευθερίες αυτές κατοχυρώθηκαν θεσμικά στα άρθρα 9 (αγαθά), 48 (πρόσωπα – εργαζόμενοι), 59 (υπηρεσίες) και 67 (κεφάλαια) αντίστοιχα της Συνθήκης για την ίδρυση της ΕΟΚ του 1957.

Αυτήν την ιδιαίτερη σημασία των ελευθεριών αυτών υπογραμμίζει η συγγραφέας στο εισαγωγικό μέρος του βιβλίου. Αρχικά, συνοπτικά προσεγγίζει την έννοια του ελεύθερου εμπορίου στην οικονομική της βάση, με άξονα το μοντέλο του συγκριτικού πλεονεκτήματος του David Ricardo. Εν συνεχεία, αναφέρει μοντέλα οικονομική ολοκλήρωσης που έχουν υποστηριχθεί αναλύοντας παράλληλα το ενωσιακό μοντέλο της ενιαίας αγοράς, όπου σε αντίθεση με μία απλή τελωνιακή ένωση, επιτρέπεται η κυκλοφορία και των παραγόντων που συνεισφέρουν στην παραγωγή προϊόντων (εργαζόμενοι, κεφάλαιο) και όχι μόνο αυτών καθ'αυτών των προϊόντων ώστε (θεωρητικά τουλάχιστον) να επιτευχθεί η βέλτιστη κατανομή εργαζομένων και κεφαλαίου. Και εδώ ακριβώς υπερτονίζεται η αξία των τεσσάρων κλασικών ενωσιακών ελευθεριών, ως απόρροια της αρχής της αρνητικής ενοποίησης, αφαιρώντας δηλαδή τα κράτη μέλη κάθε εμπόδιο στις εμπορικές συναλλαγές.

Στην κατακλείδα του εισαγωγικού της μέρους, η συγγραφέας αναλύει τις δύο βασικές προσεγγίσεις για την επίτευξη της ενιαίας αγοράς: το αποκεντρωμένο μοντέλο και το συγκεντρωτικό μοντέλο, τονίζοντας τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους. Το αποκεντρωμένο μοντέλο, που βασίζεται στις αρχές της μη διάκρισης, της πρόσβασης στην αγορά και του ανταγωνιστικού φεντεραλισμού, επιτρέπει στα κράτη μέλη να ρυθμίζουν σε εθνικό επίπεδο παραμέτρους που σχετίζονται με την ελεύθερη αγορά, π.χ. προϋποθέσεις άσκησης επαγγέλματος, στο βαθμό όμως που δεν αντίκεινται στις κατευθύνσεις που θέτει ο βασικός, ομοσπονδιακός νόμος. Από την άλλη το συγκεντρωτικό μοντέλο βασίζεται στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών. Έτσι θεσμοθετούνται σε κεντρικό επίπεδο κανόνες που αφορούν στην ενιαία αγορά, με κίνδυνο ωστόσο να εγερθούν ζητήματα αρμοδιότητας, αλλά και πολιτικής αστάθειας στο βαθμό που η συναίνεση στους κανόνες αυτούς δεν είναι ομοιόμορφη.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αφιερώνεται στην ελεύθερη μεταφορά προϊόντων. Αναλύονται διεξοδικά τόσο τα οικονομικά μέτρα (φορολογικοί δασμοί και φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδυνάμου αποτελέσματος και εσωτερική φορολογία), όσο και τα μη οικονομικά μέτρα (ποσοτικοί περιορισμοί και μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος επί των εισαγωγών και επί των εξαγωγών) που απαγορεύονται στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς με λεπτομερή επεξήγηση των σχετικών όρων. Έτσι, έμφαση δίνεται στις διατάξεις των άρθρων 30, 110, καθώς και 34 και 35 ΣΛΕΕ όπως

ασφαλώς και στη δικαιολόγηση απαγόρευσης του άρθρου 36 ΣΛΕΕ. Το κεφάλαιο εμπλουτίζεται σημαντικά με νομολογία του ΔΕΕ τόσο σε επίπεδο κλασικών πλέον αποφάσεων (Cassis de Dijon, Keck), όσο και σύγχρονων που αναδεικνύουν ζητήματα μεταφοράς αγαθών.

Στο τρίτο μέρος συμπεριλαμβάνεται η εξέταση τόσο της ελεύθερης μεταφοράς προσώπων, όσο και της παροχής υπηρεσιών και του δικαιώματος εγκατάστασης. Μεθοδολογικά, η συμπερίληψη των δύο ελευθεριών αυτών στο ίδιο κεφάλαιο δικαιολογείται από την άμεση σύνδεσή τους και τον περισσότερο ατομοκεντρικό χαρακτήρα τους. Οι βασικές διατάξεις πρωτογενούς (άρθρα 45, 49, 56 και 57 ΣΛΕΕ), αλλά και δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου εξειδικεύονται περαιτέρω με σαφή εννοιολογική επεξήγηση βασισμένη σε πλούσια νομολογία και θεωρία. Ο αναγνώστης εδώ θα εξοικειωθεί με βασικές έννοιες όπως αυτή του πολίτη της Ένωσης, της εγκατάστασης και εργασίας εντός της Ένωσης, καθώς και τους σχετικούς περιορισμούς.

Ακολουθεί η ανάλυση της ελεύθερης μεταφοράς κεφαλαίου που συνδυάζεται με την ιδέα της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης. Δύο παράγοντες αλληλοεπιδρώνοντες, η ολοκλήρωση της οικονομική ενοποίησης θα ενισχύσει την ελεύθερη μεταφορά κεφαλαίου αφού θα άρει κάθε διαφοροποίηση στη βάση π.χ. της εθνικής φορολογικής νομοθεσίας. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, η συγγραφέας προτείνει λύσεις για τον τρόπο ρύθμισης της ενιαίας αγοράς ώστε να επέλθει πλήρης ολοκλήρωση που αποτελεί διαχρονικό στόχο στην ενωσιακή έννομη τάξη.

Πρόκειται για την τελευταία, αναθεωρημένη έκδοση ενός κλασικού πλέον εγχειριδίου, του πλέον δημοφιλούς στο θέμα του ουσιαστικού ενωσιακού δικαίου και των κλασικών ενωσιακών ελευθεριών. Η τελευταία αυτή έκδοση έχει σημαντικά εμπλουτισθεί με νομολογία και περαιτέρω βιβλιογραφία ιδιαίτερα στα κεφάλαια που αφορούν στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών. Άριστα οργανωμένο και ιδιαίτερα προσεγμένο, το βιβλίο ανεπιφύλακτα συνίσταται ως διδακτικό εγχειρίδιο, αλλά και ως ερευνητικό πόνημα σε κάθε νομικό που εξειδικεύεται σε ζητήματα δικαίου της ενιαίας αγοράς λόγω της ολοκληρωμένης προσέγγισης των ζητημάτων, αλλά και της πλούσιας βιβλιογραφίας και νομολογίας που παρατίθενται.

Κωνσταντίνος Μαργαρίτης, Δ.Ν., LL.M., Δικηγόρος